

Vid Almby kyrka

L1980:5980
Marksjön 5
Örebro kommun
Närke

Helmut Bergold & Ebba Knabe

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Örebro län med platsen för
förundersökningen markerad i rött.*

© 2020 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2020:71

Författare	Helmut Bergold, Ebba Knabe
Kvalitetsgranskning	Nina Balknäs
Grafisk form	Nina Balknäs
Omslagsfoto	Ett av träden i den parkliknande trädgården. Foto från väster.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>
Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001
Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2020:71

ARKEOLOGISK FÖRUNDERÖKNING

Vid Almby kyrka

L1980:5980

Marksjön 5

Örebro kommun

Närke

Helmut Bergold & Ebba Knabe

Lst dnr 431-236-2020

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Örebro
Kommun	Örebro
Landskap	Närke
Socken	Örebro
Fastighet	Marksjön 5

Fornlämningsnummer	L1980:5980
Lämningstyp	Bytomt
Datering	Medeltid

Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning
Länsstyrelsens beslutsdatum	2020-10-27
Länsstyrelsens diarienummer	431-236-2020
Uppdragsnummer i Fornreg	202001481
Arkeologgruppens projektnummer	P20016

Projektledare	Ebba Knabe
Fältpersonal	Helmut Bergold, Ebba Knabe

Undersökningstid	november 2020
Undersökt yta	300 m ²
Inmätningsteknik	RTK-GPS
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd gjordes.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	7
Syfte och målgrupper	9
Metod och genomförande	9
Resultat	10
Tolkning	14
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	14
Referenser	15
Bilagor	16
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	<i>16</i>
<i>Bilaga 2. Anläggningstabell</i>	<i>17</i>

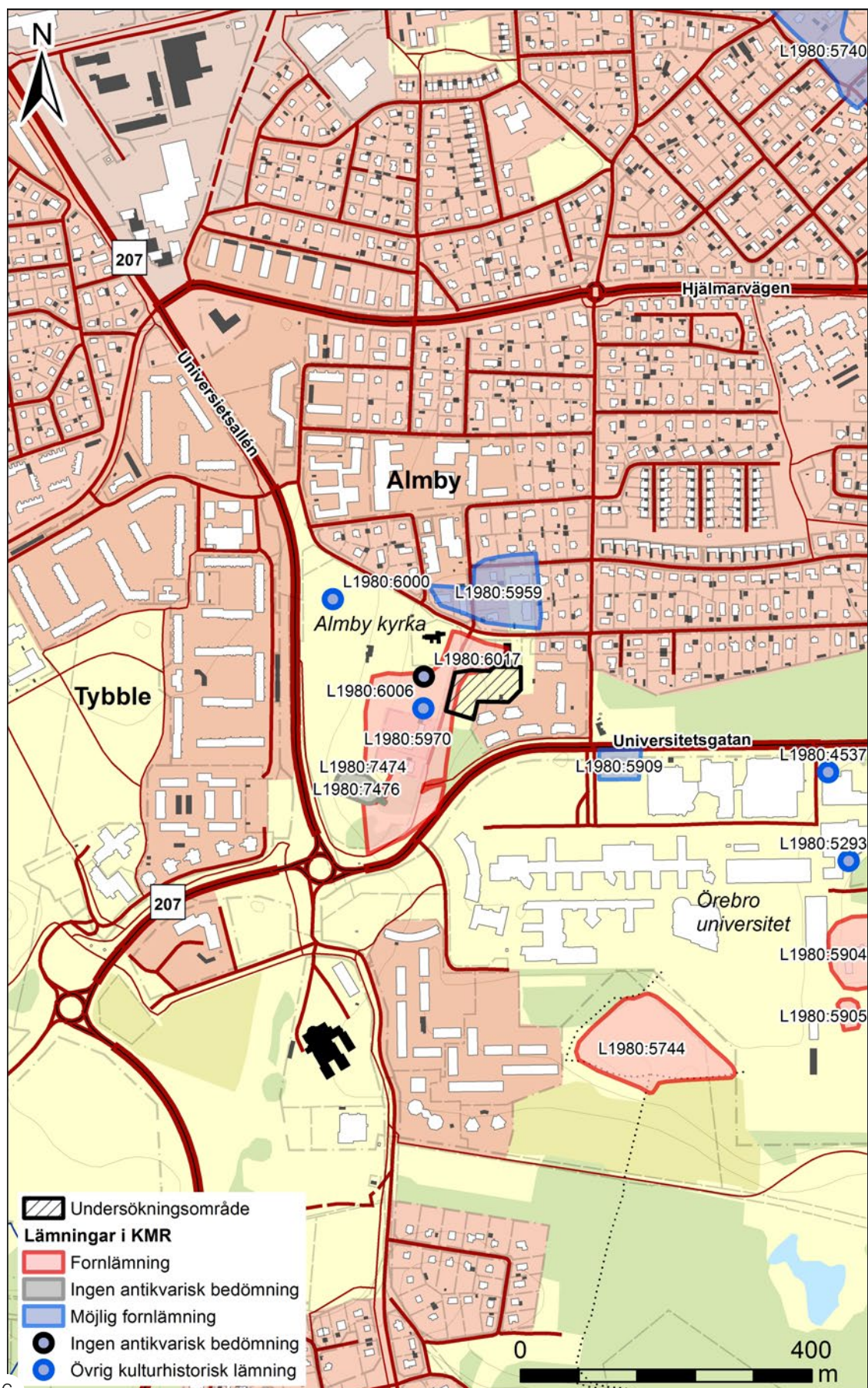
Figur 1. Karta över Örebro med omnejd med platsen för den arkeologiska förundersökningen markerad. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Örebro län gav i uppdrag åt Arkeologgruppen AB att genomföra en arkeologisk förundersökning. Undersökningen omfattade en yta om cirka 5 000 kvadratmeter inom fastigheten Marksjön 5 i Örebro kommun. Den tänkta nya bebyggelsen ligger i direkt anslutning till den kyrkliga miljön runt byarna Almby och Tybble, som båda har medeltida ursprung. Byggnationen berör fornlämning L1980:5970 som utgörs av bytomten för Tybble by. Totalt 19 schakt grävdes och där konstaterades i huvudsak odlingsjord och fyra anläggningar av förhistorisk karaktär: tre gropar och en härd. Området har fram till tidigt 1900-tal dominerats av odlingsmark, och i söder har odling skett fram till åtminstone 1950-talet. Utöver detta konstaterades inget ytterligare av arkeologiskt intresse.

Inledning

Efter att Arkeologgruppen AB på begäran inkommit med undersökningsplan och kostnadsberäkning gav Länsstyrelsen i Örebro län i uppdrag åt Arkeologgruppen AB att genomföra en arkeologisk förundersökning av del av fornlämning L1980:5970. Den arkeologiska förundersökningen omfattade en yta om cirka 5 000 kvadratmeter inom fastigheten Marksjön 5 i Örebro kommun. Anledningen är planerad nybyggnation i området med Svenska kyrkans bostäder i Örebro som byggherre. De svarade också för de arkeologiska kostnaderna. Uppdraget genomfördes under hösten år 2020.

Figur 2. Fastighetskarta med området markerat strax intill Almby kyrka och mellan de gamla byarna Almby och Tybble. De i närheten liggande fornlämnarna enligt KMR finns också markerade (Kulturmiljöregistret). Skala 1:8 000.

Bakgrund och kulturmiljö

Almby kyrka ligger bara omkring 50 meter nordväst om det aktuella förundersökningsområdet. Den tänkta nya bebyggelsen ligger således i direkt anslutning till den kyrkliga miljön runt byarna Almby och Tybble. Båda byarna har medeltida ursprung. Byggnationen berör fornlämning L1980:5970, som utgörs av bytomten för Tybble by. I området finns ytterligare ett antal kända fornlämningar och fyndplatser.

Närområdet i norr utgörs idag till stor del av ett villaområde som tillkommit under tidigt 1900-tal. Dessförinnan karakteriserades området av ett utpräglat jordbrukslandskap. Söder om den tänkta exploateringsytan finns idag en omfattande modern bebyggelse, där Örebro universitet utgör ett markant inslag. Trakten utgör en expansiv del av Örebro med mycket nybyggnation. Den äldre bilden av byarna Almby och Tybble är inte helt okomplicerad, där de ligger tätt intill varandra och kyrkomiljön. Varför de ligger så nära inpå varandra är oklart, men troligen har kyrkans läge betydelse.

Topografiskt återfinns undersökningsytan på en höjdsträckning med en sluttning mot väster. Jordmånen är sandig morän och höjderna når knappt 40 meter över havet, vilket innebär att trakten har kunnat nyttjats från stenålder, tidigneolitisk tid, till nutid.

Spår av äldre aktiviteter finns endast ett par hundra meter mot väster, där en undersökt gropkeramisk boplats finns. Vid skiftet 1800–1900 har vid olika markarbeten flera förhistoriska gravar påträffats både söder och väster om kyrkan. Almby bytomt, norr om aktuellt område, har vid undersökningar visat en kronologisk spännvidd från medeltid till modern tid. I övrigt har vid olika arkeologiska insatser spår av bosättning och fynd från stenålder till historisk tid konstaterats.

Figur 3. Ekonomiska kartan från år 1955, där det framgår hur jordbruksmarken breder ut sig söder om undersökningsområdet. Det syns även hur förundersökningsområdet är delat mellan trädgårdsmark och en mindre del jordbruksmark, vilket också noterades vid undersökningen.

Syfte och målgrupper

Syftet med förundersökningen var att inför Länsstyrelsens prövning om tillstånd till ingrepp i fornlämningen skapa ett beslutsunderlag där det i förundersökningens resultat ska framgå fornlämningens karaktär, datering samt utbredning och komplexitet. Resultaten ska också kunna användas av undersökare för att bedöma och beräkna omfattning av en eventuell arkeologisk undersökning.

Målgrupper är främst Länsstyrelsen, Almby församling och Svenska kyrkans bostäder i Örebro. Resultaten kan också komma till användning vid upprättande av en undersökningsplan inför en arkeologisk undersökning.

Metod och genomförande

Undersökningsområdet var cirka 5 000 kvadratmeter stort. Inför förundersökningen beräknades att 400 kvadratmeter, alltså omkring 8 procent av den totala ytan skulle undersökas. Då ytan innehöll små topografiska skillnader planerades att sprida sökschakten jämt över ytan. Förundersökningsytan utgjordes av en parkliknande trädgård, vilket innebar att vid schaktens placering särskild hänsyn till träd och annan växtlighet var nödvändig. Det innebar också att den planerade schaktytan blev något mindre än planerat.

Förundersökningen var uppdelad i två etapper där den andra etappens genomförande var beroende av resultaten från etapp 1. Detta berodde på svårigheten att i just detta område på förhand avgöra i vilken mån lämningar fanns i området och om de fanns, i vilket skick de befann sig. Därför syftade den första etappen till att klargöra om lämningar fanns inom området, om så var fallet, skulle etapp två genomföras och i så fall undersökas motsvarande en sedvanlig förundersökning med mål att fastställa utbredning, datering samt övriga normalt ingående frågeställningar. I detta fall kom etapp 2 inte att genomföras.

Schakten grävdes skiktvis med grävmaskin ner till en orörd nivå. De beskrevs skriftligt, fotograferades och mättes in med RTK-GPS. Samtliga schakt registrerades i Intrasis 3 samt bearbetades och digitaliserades i ArcGIS. All inmätning har gjorts i SWEREF 99 TM. Jordprov för makrofossilanalys samlades in. Anläggningar grävdes och schaktväggar rensades med handverktyg. Sammanlagt grävdes 19 schakt om totalt cirka 300 kvadratmeter, schakten var mellan 6 och 17 meter långa och med ett djup ner till 0,7 meter. Samtliga schakt fylldes igen och ytan återställdes till brukbart skick.

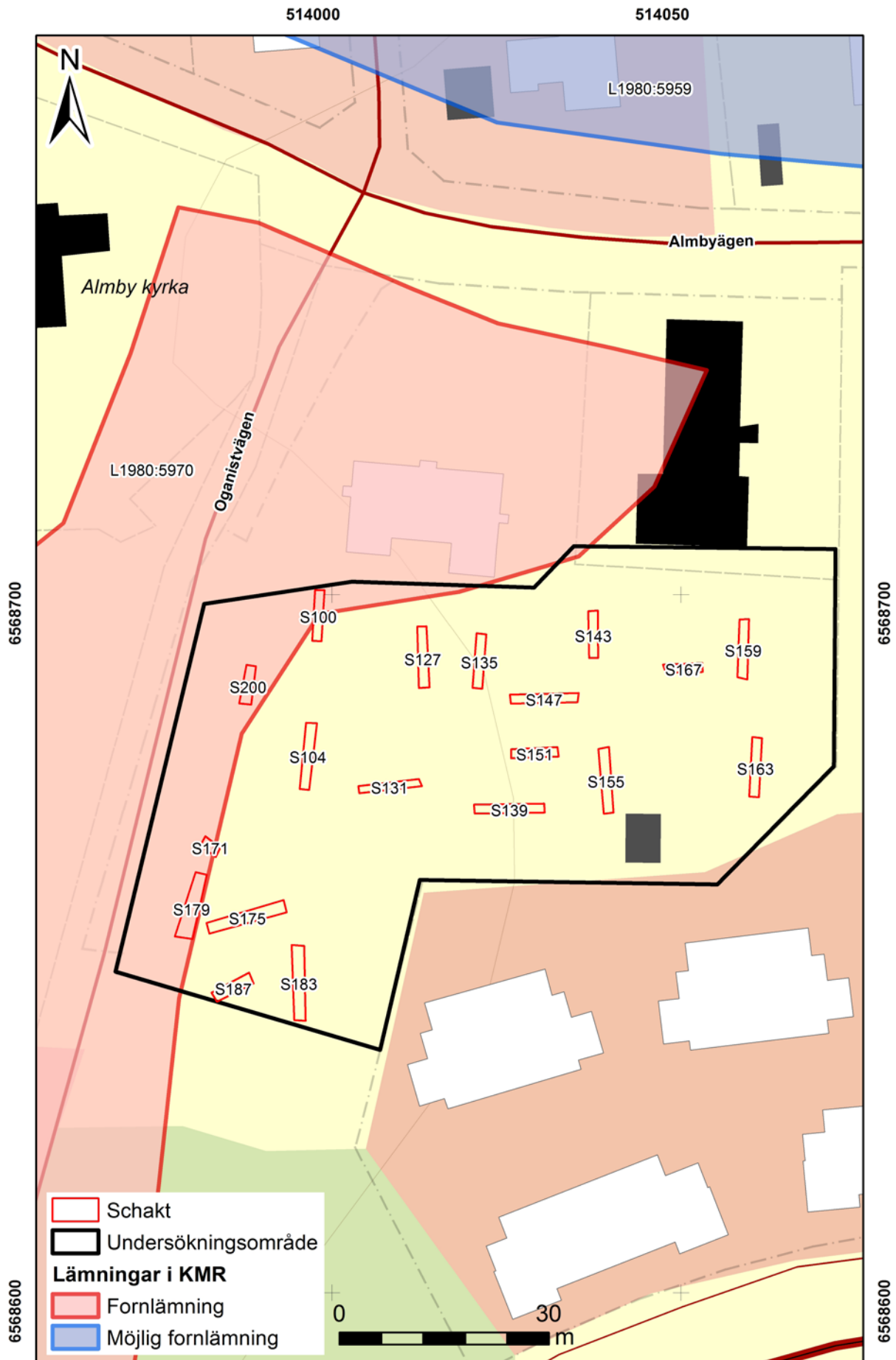

Figur 4. Del av området innan schaktning. Foto från väster.

Resultat

I de 19 schakt som grävdes konstaterades i huvudsak odlingsjord. Dessutom fanns fyra anläggningar av förhistorisk karaktär: tre gropar och en härd. Området har fram till tidigt 1900-tal dominerats av odlingsmark; för området söder om förundersökningsområdet gäller att odling finns fram till åtminstone mitten av 1950-talet. Detta förklarar de stratigrafiska förhållandena med riklig förekomst av odlingsjord.

Stratigrafiskt är den generella beskrivningen att hela ytan var gräsbevuxen med omkring 0,05–0,1 meter grästorv överst. Därunder fanns jord och mylla om 0,2–0,3 meter, dels påförd och nivellerad jord när trädgården anlades, dels mylla från områdets tidigare odlingar. Botten utgjordes vanligen av sandig, grusig eller lerig morän med visst inslag av sten.

Figur 5. Schaktplan skala 1:800.

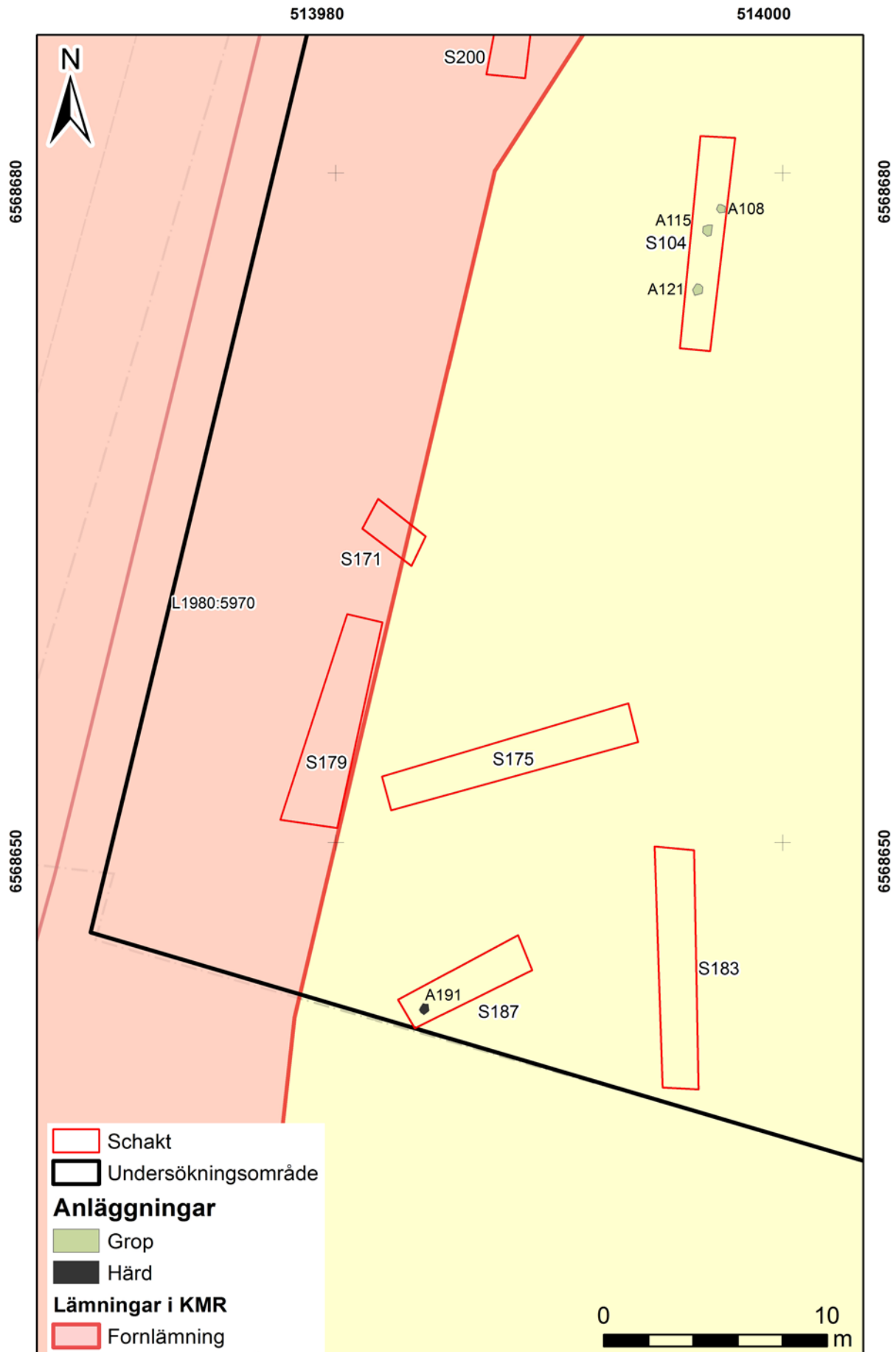
Figur 6a-6b) Exempel på schakt med sand eller grus i botten. Foto från norr.

De av förhistorisk karaktär påträffade lämningarna fanns i väster och söder. Groparna i schakt 104 var runda till ovala och mellan 0,35 och 0,6×0,3 meter stora. Fyllningarna var grå, bestående av sand eller grus, ibland med inslag av mindre stenar. Djupet varierade mellan 0,15 och 0,2 meter.

Härden i schakt 187 var 0,3 meter stor, närmast rund. I fyllningen fanns gråsvart sotig sand med skärvig sten. Kol fanns inte.

Figur 7. Grop i schakt 104.

Figur 8. Plan över schakt med lämningar. Skala 1:250.

Tolkning

Mycket lite av arkeologiskt intresse konstaterades vid förundersökningen. Det magra resultatet stannade vid tre gropar och en härd, samtliga av förhistorisk karaktär. I övrigt kan konstateras att ytan nivellerats i den norra delen, det vill säga området kring de nuvarande byggnaderna som ingår i församlingshemmet. Området är som planast vid byggnaderna medan det längre söderut förefaller vara av mer naturlig topografi. Marken har innan trädgård och församlingshem anlades använts som jordbruksmark, troligen för odling och bete. De fåtaliga lämningarna har inte daterats i brist på daterande material, varken fynd eller daterbart organiskt material fanns. Odlingsslagrets innehåll har inte heller analyserats, då det på goda grunder kan antas att marken nyttjats för odling in i sen tid.

Det finns en tendens att de lämningar som påträffades sträcker sig mot söder, in i det område som idag består av gles skog. Vid eventuell exploatering i det området bör det ske under arkeologisk kontroll.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet med förundersökningen var att för Länsstyrelsen skapa ett beslutsunderlag, där i resultatet ska redogöra för fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet. Undersökningen var indelad i två etapper, där etapp 2 var beroende av resultaten från etapp 1. Etapp 1 innebar att fastställa om fornlämning fanns på platsen. Spåren av sådan var vaga och etapp 2 kom inte att genomföras. Således har Arkeologgruppen AB följt Länsstyrelsens intentioner och uppdraget kan anses vara avslutat enligt den undersökningsplan och kostnadsberäkning som upprättades av Arkeologgruppen AB och som godkändes av Länsstyrelsen i Örebro län.

Referenser

Tryckta källor

Schmidt Sabo, K. 2000. *Alby bytomt*. UV Bergslagen, rapport 2000:20

Knabe, E. 2003. *Tybble bytomt – och dess föregångare*. UV Bergslagen, rapport 2003:4

Holm, J. 2008. *Gång- och cykelväg intill Tybble bytomt*. UV Bergslagen, rapport 2008:11

Bergold, H.& Knabe, E. 2011. *Almby – Tybble*. Arkeologgruppen AB, rapport 2011:14

Kartor och arkivmaterial

HISTORISKA LANTMÄTERIAKTER

Rikets allmänna kartverk

Örebro J133-10F4d56. Ekonomiska kartan, 1955

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Storlek (m)	Djup (m)	Stratigrafi (m)	Anmärkning
100	10x1,5	0,6	Gräs och matjord 0,3, utfyllnad 0,2 i botten sandig morän	
104	10x1,5	0,3–0,45	Grästorv 0,15, mylla 0,1, sand och grus i botten.	A108 grop A115 mörkfärgning A121 mörkfärgning
127	10x1,5	0,4–0,7	Grästorv 0,1, fyllning 0,4, odlingslager 0,25, sand i botten	
131	8x1,5	0,4–0,5	Grästorv och mylla 0,2, odlingslager 0,25, sand/silt i botten	
135	8x1,5	0,4–0,6	Grästorv och mylla 0,2–0,3, odlingslager 0,2–0,3, sand/silt i botten	
139	10x1,5	0,45	Grästorv 0,1, mylla/odlingslager 0,35 sandig morän i botten	
143	8x1,5	0,3–0,45	Grästorv 0,05, mylla/odlingslager 0,2, grusig, stenig morän i botten	
147	10x1,5	0,4	Grästorv 0,1, mylla/odlingslager 0,3, sandig morän i botten	
151	7x1,5	0,4–0,5	Grästorv 0,1, mylla/odlingslager 0,25, grusig morän i botten	
155	11x1,5	0,3–0,45	Grästorv 0,1, mylla/odlingslager 0,2–0,3, i botten grusig morän	
159	10x1,5	0,3–0,45	Grästorv 0,1, mylla/odlingslager 0,2–0,3, sandig morän i botten	
163	10x1,5	0,3–0,4	Grästorv 0,1, mylla/odlingslager 0,25, sandig morän i botten	
167	7x1,5	0,3–0,45	Grästorv 0,1, mylla/odlingslager 0,3, sandig morän i botten	
171	4x1,5	0,6	Grästorv 0,1, gjutet cementgolv 0,07, kullrig sten 0,15, silt i botten	
175	13x1,5	0,3–0,4	Grästorv 0,07, mylla 0,1–0,15, grusig morän i botten	
179	11x1,5	0,1–0,25	Grästorv 0,05, mylla 0,1–0,15, grusig morän i botten	
183	17x1,5	0,3–0,4	Grästorv 0,1, mylla/odlingslager 0,15–0,25, grusig, siltig morän i botten	
187	8x1,5	0,3–0,45	Grästorv 0,1, mylla/odlingslager 0,2–0,25, grusig morän i botten	A191 härd
200	7x1,5	0,35	Grästorv 0,1, mylla/odlingslager 0,2 sand och silt i botten	

Bilaga 2. Anläggningstabell

A-nr	Typ	Storlek (m)	Djup (m)	Fyllning	Anmärkning
108	Grop	0,35	0,15	grå sand/grus	oval
115	Grop	0,45	0,18	grå grus, sand och enstaka stenar 0,05–0,15	rund
121	Grop	0,6x0,3	0,2	grå sand, grus med småsten	oval
191	Härd	0,3	-	gråsvart sotig sand med skärvig sten	rund, inte grävd, ej kol

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2020:71

